

Mensenwijdingsdienst

De mensenwijdingsdienst is een eucharistieviering, letterlijk een dankzegging die gevierd wordt. Het is ook een eredienst: een dienst waarin God geëerd wordt. Maar dit niet alleen: de mensenwijdingsdienst is bovenal het kloppende hart van het cultische leven in de Christengemeenschap. Dit is bij uitstek het sacrament van de gemeenschap van gelovigen, die in naam van Christus bijeen is. Dit kan als volgt begrepen worden: ieder mens heeft een eigen innerlijk leven. Hij is het enige levende wezen op aarde dat 'ik' zegt en dat kan hij niet voor iemand anders zeggen. Toch heeft de mens de ander nodig om waarachtig mens te kunnen zijn, om zijn eigen mens-zijn te kunnen herkennen. Het is Christus die de mens uit de vicieuze cirkel van zijn eigenheid verlost en opheft tot zijn hogere zelf. Zo vinden we elkaar met Christus in de communie van brood, wijn en zegen in een gemeenschap van een hogere orde. In de mensenwijdingsdienst wordt de Christus tegenwoordig gedacht en ook als heel concreet aanwezig gesteld; 'Waar twee of drie verenigd zijn in mijn naam, daar ben ik in hun midden', zegt hij (Mtt.18,20). De mens en het mens-zijn worden hier geheiligd, gewijd. Vandaar ook de naam van deze eucharistieviering: mensenwijdingsdienst. Dit mag heel letterlijk opgevat worden.

Iedereen vanaf het veertiende jaar kan aan de mensenwijdingsdienst deelnemen en ook aan de communie, als men zich daartoe geroepen voelt. Dit laatste is niet verbonden aan het lidmaatschap van deze kerk. Ook bezoekers uit andere christelijke kerken kunnen ter communie gaan. Het is de eigen keuze en verantwoordelijkheid om dit met deze gemeenschap te delen. In de Rooms-Katholieke Kerk staat de communie in principe niet open voor anders gelovigen. Kinderen mogen vanaf het zevende jaar (Eerste Communie) hieraan deelnemen. In de protestantse kerken ligt het mogen delen in het Avondmaal voor mensen uit andere kerken verschillend. Over het algemeen gaan tegenwoordig ook de kinderen naar het Avondmaal, de streng orthodoxe kerken en gemeenten uitgezonderd. Hier wordt pas deelgenomen aan het Avondmaal na het afleggen van de openbare geloofsbelijdenis (belijdenis doen – rond het achttiende jaar).

De dienst wordt zo mogelijk dagelijks voltrokken en is overal in de wereld in vorm, handeling en woorden gelijk. Wat betreft het laatste: hij wordt in de landstaal gehouden of in het Duits, zolang er geen vertaling beschikbaar is. Dit geldt overigens ook voor de andere sacramenten.

Wat ziet men en wat wordt er gebruikt...

Het altaar

Het altaar, van het Latijnse 'altare' dat een samenstelling van 'altus' (hoog) en 'ara' (altaar) is staat op een verhoging. Hiermee wordt aangeduid dat het altaar zich op de drempel tussen twee werelden bevindt. We kunnen hierbij denken aan een berg: deze verheft zich hoog boven het alledaagse en reikt tot aan de hemel. Mozes ging de berg Sinai op, Jahwe sprak tot hem en dáár ontving hij de Tien Geboden, niet aan de voet van de berg. Zo zijn er meer voorbeelden in de bijbel te vinden waar bovenop een berg de verbinding wordt gelegd met God. Wanneer de priester de paar treden naar het altaar opstijgt, is het de bedoeling dat we innerlijk met hem meegaan en onze alledaagse besognes achter ons laten.

De afbeelding

De afbeelding op de muur achter het altaar stelt altijd de verrezen Christus samen met de kruisiging voor. Dit is bijzonder omdat over het algemeen in christelijke kerken hier vaak alleen de crucifix, het beeld van de gekruisigde Christus, te zien is. Daarmee wordt gezegd dat de sacramentele handeling aan dat altaar een voortzetting is van het offer op Golgotha. Maar Christus heeft niet alleen de kruisdood geleden, hij overwon de dood en is verrezen. Met het beeld van de Opgestane boven het altaar wil de Christengemeenschap dit centraal stellen.

Zeven kaarsen

Er staan zeven kaarsen op het altaar. De middelste is iets langer dan de andere. Het getal zeven is een belangrijk heilig, kosmisch getal. De menora, de liturgische kandelaar in de joodse synagogen, heeft zeven armen, verbonden met zeven planeten. Dat het er later meer bleken te zijn wist men toen nog niet. Ook de zeven dagen in de week zijn verbonden met de planeten. Het bijbelse scheppingsverhaal spreekt over zeven dagen; toen was de schepping voltooid. In de Openbaring van Johannes speelt het getal zeven een grote rol: zeven sterren, zeven gouden luchters, zeven gemeenten, het boek met zeven zegels, de zeven schalen van gramschap (enz.). Wij kennen zeven sacramenten. Zeven is een getal van volheid.

De kleding van de priester

De priester draagt verschillende gewaden over elkaar. Ze hebben ieder een eigen betekenis. Het onderste gewaad, de *talaar*, is zwart en duidt op de menselijke fysieke gebondenheid. Daaroverheen wordt een lang, wit kleed gedragen, de *alba*, als beeld voor de gereinigde levenskrachten die de mens omgeven. Hierover draagt de priester een *gordel* om dit kleed bijeen te houden en de *stola*, een dunne lange sjerp of sjaal die over de hals gelegd wordt als een 'juk' dat de priester op zich neemt; het is het teken van zijn functie. Beide zijn in de kleur van de feesttijd. Tot slot de *kazuifel* eveneens in de kleur(en) van de feesttijd. Aan de ene kant als de priester met de rug naar de gemeente staat, is een U-figuur te zien: je kunt je hierbij een stroom van boven naar beneden langs de ene peiler voorstellen die zich verbindt met aardse zwaarte en weer opstijgt langs de andere peiler. De woorden en handelingen aan het altaar zijn door de Heilige Geest geïnspireerd, vinden hun aardse vorm en worden weer omhoog gedragen. Maar tegelijkertijd is het ook een devoot gebaar: het zich openen voor en richten op een hogere wereld, een naar boven open ontvangend gebaar dat verinnerlijkt wordt. Als de priester zich omdraait en met zijn gezicht naar de gemeente toegekeerd staat, zie je twee in elkaar overvloeiende cirkels op de kazuifel, de lemniscaat: de hogere en de lagere wereld vloeien raken elkaar in het kruispunt; de priester staat bij het altaar op de drempel tussen deze twee werelden. Maar dit niet alleen: zo kun je in dit beeld meebelevén hoe je zelf ook op dit kruispunt staat tijdens de dienst.

De driehoekige *baret* die de priester draagt bij het binnenkomen en verlaten van de ruimte en ook tijdens de preek, verwijst naar het zelf van de priester. Hij komt binnen en gaat weer weg als persoonlijkheid, maar legt dit tijdens het celebreren af; hij is dan 'priester' in

eigenlijke zin. Tijdens de preek wordt de baret weer opgezet, omdat hij dan in zijn eigen persoonlijke woorden spreekt.

Zo representeert de priester in het totaalbeeld van zijn kleding de gereinigde mens, zoals deze in toekomstige tijden worden kan. In die zin draagt ieder mens potentieel het priesterlijke in zich en kan dat ontwikkelen in de 'dienst aan God'.

Het boek

Het boek, in de Rooms-katholieke Kerk het missaal genoemd, bevat de liturgische teksten. Deze worden voorgelezen zodat er geen afwijkingen ontstaan en altijd dezelfde tekst gehoord wordt. Dit is belangrijk, want het cultische woord wil niet alleen gehoord worden met het uiterlijke oor, maar vooral met het innerlijke oor. Wil je de woorden tot je binnenste laten doordringen, dan is herhaling essentieel; zo kunnen ze een stuk van jezelf worden.

De twee ministranten

De twee ministranten, de helpers van de priester (Latijn: minister= dienaar, overdrachtelijk: helper), zijn gekleed in een lang gewaad in de kleur van de feesttijd met daaroverheen een wit kort koorhemd en een brede kraag in dezelfde kleur als het gewaad. Zij vertegenwoordigen de gemeente aan het altaar. De ministrant die rechts achter de priester staat voor het altaar, heeft tot taak het boek te verplaatsen en namens de gemeente te antwoorden. De linker ministrant helpt bij het afleggen van de kazuifel en stola, en reikt het water, de wijn en later de wierook aan.

De twee kannetjes met *wijn* en *water* staan klaar op een zijtafeltje. Daar staat ook een schaalje met *wierook* en dichtbij hangt het wierookvat. Het *brood* brengt de priester mee op de pateen, een zilveren schaalje, tegelijk met de kelk die meestal verguld is.

Rechts en links van het altaar

Het boek wordt door de rechter ministrant voor aanvang van ieder deel van de dienst verplaatst. Daarbij kunnen we in samenhang met de verschillende delen van de dienst in gedachten nemen dat de rechterkant van de mens de meest actieve kant is en de linkerkant de meer meditatieve. Het epistel, het offer en de communie vinden plaats aan de rechterkant, waar de mens met zijn actieve krachten de verbinding met de goddelijke wereld zoekt: een beweging van beneden naar boven. In de verkondiging, de evangelielezing als het gegeven goddelijke Woord, en de verwandeling (transsubstantiatie) gaat de beweging van boven naar beneden en deze delen worden dan ook links uitgesproken. Het geheel ziet er als volgt uit: van rechts buiten bij *het epistel* naar links buiten bij *de verkondiging*, dan weer naar rechts buiten bij *het offer*. Tijdens het offer wordt het boek, als de kelk gevuld is, naar rechts binnen verplaatst. Bij *de verwandeling* naar links binnen, bij *de communie* weer naar rechts binnen. De hele beweging vanaf het begin is van buiten naar binnen, steeds dichterbij de kern van de dienst toe: de verwandeling en de communie. Als afsluiting wordt het boek weer naar rechts buiten verplaatst, terug naar de plaats waar de dienst begonnen is.

Priesterschap van de gelovigen

De priester staat tijdens het celebreren met de rug naar de gemeente toe, behalve als hij na ieder deel de zegen uitspreekt. Hierover worden vaak vragen gesteld. In de rooms-katholieke mis is het gebruikelijk dat de priester achter het altaar staat met zijn gezicht naar de gemeente toe. Hier is dat dus niet het geval en dit is niet onbelangrijk. Het staat namelijk in verband met wat het '*priesterschap van de gelovigen*' (1 Petr. 2: 9) wordt genoemd. De aanwezigen zijn niet alleen passieve toehoorders, maar in principe en een ieder naar eigen vermogen actieve medevoltrekkers van de mensenwijdingsdienst. Het altaar is niet het eindpunt waar de priester *tegenover* de gemeente spreekt en handelt, maar er is een doorgaande beweging. De gemeente is als het ware de stuwende kracht achter de priester. Met andere woorden: de priester verricht de handelingen die achter hem gewild worden. De mensenwijdingsdienst begint dan ook met de woorden: 'Laat *ons* de mensenwijdingsdienst waardig volbrengen.....'.

Wat gebeurt er...

De mensenwijdingsdienst bestaat uit zeven delen: *voorbereiding*, *epistel*, *verkondiging*, *offer*, *verwandeling* (transsubstantiatie), *communie* en nogmaals *het epistel*. Het *epistel*, dat aan het begin en het eind van de dienst gesproken wordt, is een gebed dat met de feesttijden in het jaar mee verandert. Ieder deel wordt begonnen met het maken van een kruisteken en beëindigd met de Christusgroet of ook Christuszegen genoemd.

Vorbereiding

Een veel gehoorde opmerking van mensen die de dienst voor het eerst bijwonen, is: 'Het is er zó stil, dat je er stil van wordt !'. Bij het binnenkomen in de cultusruimte gaat men stil zitten. Er wordt niet onderling gepraat. Ieder bereidt zich innerlijk voor op wat komen gaat en dat gebeurt in stilte.

Eerst worden de kaarsen aangestoken, dan komt de priester binnen; de beide ministranten lopen naast elkaar voor hem uit. De linker ministrant laat een belletje klinken als teken dat de dienst begint. De rechter ministrant draagt het boek. Zij stellen zich op voor het altaar. De priester in het midden. Hij overhandigt de baret aan de linker ministrant en brengt de kelk met daarop de pateen, afgedekt met een kelkdoekje, naar het altaar. Het boek wordt geopend en de beginwoorden klinken. Dan spreekt de priester een bede uit. Hij maakt daarbij een groot kruisteken en noemt de Drie-eenheid. Deze bede wordt telkens aan het begin van een elk volgend deel herhaald. Je kunt hier actief aan mee doen door drie kruistekens te maken op voorhoofd, kin en borst. Dit zijn de plaatsen waar het kind gedoopt wordt met de substanties: water, zout en as. Het is in feite een hernieuwd doopgebaar tot innerlijke reiniging, maar deze keer doet de mens het zelf door hoofd, hart en handen open te stellen voor de wereld van de geest en de dagelijkse beslommeringen achter zich te laten.

Hierna wendt de priester zich tot de gemeente en wordt de Christuszegen uitgesproken: dat Christus in ons moge leven. De rechter ministrant antwoordt hierop dat Christus onze geest moge vervullen.

Het epistel

Het epistel verandert al naar gelang de tijd van het jaar en kleurt dit religieus in; zoals gezegd, het is een gebed. Hieraan zijn nog speciale korte teksten van de feestdagen verbonden, die op verschillende plaatsen in de dienst ingevoegd worden.

De verkondiging

Dan komt het deel dat de 'verkondiging' of ook wel 'evangelielezing' genoemd wordt, want het evangelie staat centraal. Na enkele voorbereidende woorden wordt een perikoop (een gedeelte) uit de evangeliën gelezen; elke week een andere. Tijdens deze lezing staan alle aanwezigen op. De kazuifel is afgelegd. Dit laatste blijft zo ook bij de preek en het lezen van het credo, die volgen. De kazuifel wordt alleen gebruikt voor het eigenlijke celebreren van de dienst; evangelie, preek en credo zijn zelfstandige eenheden die ook een functie buiten de dienst hebben. Ze kunnen een persoonlijk onderwerp van studie zijn. Bij de preek draagt de priester de baret ten teken dat hij nu in zijn eigen woorden spreekt. Hierna volgt het credo. Daarbij wordt ook nog de stola afgelegd. Dit wil zeggen dat de celebrant dit als gemeentelid uitspreekt en niet in zijn priesterlijke functie. Zo worden de aanwezigen vrij gelaten in hun geloofsbelijdenis: want het is een kenmerk van onze tijd dat je niet op gezag gelooft, maar uit jezelf.

Het offer

Het offer begint met een soort schuldbelijdenis gericht aan de Vader, de oergrond van al het bestaan: wij erkennen onze afdwalingen van God, onze menselijke zwakheden en onvolmaaktheden. Met het offer van brood en wijn offeren wij onszelf in navolging van en in verbinding met het offer van Christus: dat wil zeggen, we scheppen ruimte voor Christus in ons. Wijn en water worden aangereikt door de ministrant en in de kelk geschonken. In de wijn offeren we ons *willen*: we richten ons op de goddelijke wereldgrond. Wijn en wil kunnen we in die zin samen denken, dat de wijn de warme zon in zich draagt, een vurig element evenals de wil; er is energie en enthousiasme nodig om iets te willen. We richten met het water ons *voelen* tot Christus; het water, dat al het leven doordringt zoals ook het voelen. Dan wordt ons *denken* genoemd in verband met de Heilige Geest, die ons in ons denken kan bereiken. De kelk met de wijn en het water wordt opgeheven boven het altaar in een gebaar dat het eigenlijke symbool van het offer is. Het gebed richt zich vervolgens tot Christus. In wierook gehuld worden de woorden omhoog gedragen. Na de zegen volgt nog een stille bewieroking van het altaar. Wierook heeft ook een zuiverende werking. Zo wordt het altaar voorbereid op de verwandeling, het eigenlijke mysterie van de eucharistie.

De verwandeling

De verwandeling, zoals het nu volgend deel genoemd wordt, is min of meer het equivalent van wat in de rooms-katholieke mis de transsubstantiatie heet: de verandering, de omvorming van brood en wijn in het lichaam en het bloed van Christus door de consecratie; hiermee wordt de wijding bedoeld van brood en wijn door het uitspreken van de

sacramentele woorden. Met het begrip 'transsubstantiatie' is een poging gedaan om te verklaren op welke manier het lichaam en het bloed van Christus in de substanties aanwezig zijn: de substantie verandert, maar de verschijningsvorm niet; het lichaam en het bloed komen in plaats van brood en wijn. In de Lutherse Kerk wordt het begrip 'consubstantiatie' gebruikt: het lichaam en bloed van Christus zijn aanwezig naast de substanties van brood en wijn. Beide begrippen dekken niet helemaal wat er in de Christengemeenschap bedoeld wordt met 'verwandeling'. Er vindt weliswaar een verandering plaats in brood en wijn, maar de substanties in hun fysieke gestalte veranderen niet: Christus deelt zich mee aan het brood en de wijn. Een beweging van boven naar beneden. In de sacramentele woorden en handelingen worden brood en wijn omgevormd, 'verwandeld', tot dragers van het lichaam en het bloed van Christus.

Na de Christuszegening wordt het Onze Vader uitgesproken.

De communie

De communie brengt datgene waartoe al het voorafgaande een voorbereiding is geweest: de vereniging met de herrezen Christus in brood en wijn. Dit gebeurt niet alleen ter gedachtenis van het Laatste Avondmaal (Lc. 22:19), maar het is veel eerder het deel hebben aan de verrezen Christus die alom tegenwoordig is.' De genezende, gezond makende arts die ons heelt van onze zondekrankheid, horen wij in de dienst. Want wij zijn behept met onze zondigheden: niemand is volmaakt. We hebben allemaal te maken met onze hebbeligheden, met wat we onze medemens gewild of ongewild aandoen. Zonde is ook afzondering van de goddelijke Vaderwereld: de heelheid, het zich verbonden weten met God, is gebroken. In de communie wordt deze heelheid hersteld. We stellen ons open voor de Christuskracht, die in ons werkzaam is en hopen dit te kunnen doordragen, de toekomst in. De communie eindigt met de zegen van vrede.

Er bestaat de mogelijkheid om de zogenaamde *ziekencommunie* te ontvangen voor degenen die over een langere periode om welke reden dan ook niet in staat zijn deel te nemen aan de communie in de mensenwijdingsdienst. De ziekencommunie vloeit voort uit de mensenwijdingsdienst: brood en wijn uit de mensenwijdingsdienst worden bewaard en bij de zieke gebracht. De communie vindt plaats waarbij enige teksten uit mensenwijdingsdienst gesproken worden.

De afsluiting

De dienst wordt afgesloten met het epistel. Daarna neemt de priester de kelk met pater, de rechter ministrant het boek en beide dalen de treden voor het altaar af, terwijl de linker ministrant de baret haalt. De baret wordt overhandigd en de priester verlaat, voorafgegaan door de beide ministranten, de ruimte. Tot slot komt de linker ministrant terug om de kaarsen te doven.

De mensenwijdingsdienst is meer dan een herdenken van gebeurtenissen die ruim tweeduizend jaar geleden plaats vonden. Verleden, heden en toekomst zijn met elkaar

verweven. Het mysterie van Golgotha wordt vanuit het verleden tegenwoordig gesteld en de toekomst in gedragen en *is* tegelijkertijd de toekomst...